

Új aranykor felé !?

„Homo proponit, Deus disponit.”- „Ember tervez, Isten végez” „HANGRÓL HANGRA...” Nemzetközi Zenei Nevelési Konferencia – megváltozott formában - koronavírus idején címmel a 2020 / 2 Hírek számában jelent meg írás dr. Mindszenty Zsuzsánna tollából a Szőnyi Erzsébet emlékére tervezett Nemzetközi Zenei Nevelési Konferenciáról. Már mindannyian tudjuk, hogy ez sajnálatos módon még online formában

sem valósult meg, de az örömben öröm, hogy könyv alakban hozzáférhető az előadások anyaga. A könyv címe **Álmok szárnyán a jövőbe Szőnyi Erzsébet emlékére** (kiadó KÓTA). Sajnos a könyv még nem jutott el mindenkire, így az elkövetkező számokban egy egy anyagot mi is közzé teszünk, mint társszerzők. Ebben a számban a Nemzetközi Kodály Társaság jelenlegi elnökének *Dr. Jerry L. Jaccard* írását olvashatják.

Új aranykor felé: gondolkodjunk távlatokban, tartsuk az irányt, őrizzük meg az egyensúlyt!

Hálás szívvel

Ötven éve az egyik leghőbb vágyam, hogy kiállhassak Önök, kedves magyar barátaim, pártfogóim és kollégáim elé, és szívem mélyéből megköszönjem azokat a nagyszerű ajándékokat, amelyeket nem csak nekem adtak, hanem a világ minden táján mindannyiunknak, akiknek megváltoztatta az életét az Önök Kodály-koncepció iránti odaadása. E vágyam félig valóra vált, mert a beszédemet most írott formában olvashatják, de a világjárvány megátolja, hogy személyesen gyűljünk össze, és hallhassák hangomon a szívből jövő melegséget és őszinteséget. De köszönöm, szavakkal leírhatatlan, mennyire *köszönöm*, amit tanítottak nekünk, a hihetetlen példamutatásukat arról, hogyan legyünk tanító zenészek, és hogyan legyünk egyúttal nagyszerű emberi lények. Önök miatt sokkal jobb hely a világ! A magam részéről mindössze néhány egyszerű ajándékot – történetet és személyes tapasztalatot – tudok felajánlani cserébe, annak reményében, hogy ezek megmutatják, folyton változó világunkban milyen nélkülözhetetlen *még mindig* a Kodály látomásának megfelelő magyar zeneoktatás a minőségi és stabil élethez, és *mindig is az lesz*.

Gondolkodjunk távlatokban

1980-ban jártam először Magyarországon, amikor mentorom, Lois Choksy és jómagam a Ford Alapítvány ösztöndíjával azt vizsgáltuk, hasznosítják-e a magyar hangszeres tanárok a diákjaik énektudását, és ha igen, hogyan.

Köszönhetően annak, hogy Szőnyi Erzsébet és Gabos Inge a zeneakadémiai pozíciójukból sok hivatalos ajtót megnyitottak előttünk, két hónapig tanulmányozhattuk a zenetanítást a magyar zeneoktatási rendszer minden szintjén. Amikor ellátogattunk a keszthelyi kastélyban üzemelő ének-zene iskolába, a helyi párttitkár közölte velünk, hogy mi, amerikaiak, „agyelszívó” hatást fejtünk ki Magyarországra, mivel olyan sok szakképzett magyar zenetanárt hívunk meg magunkhoz, hogy a zenepedagógusainkat képez- zék. Gyorsan rájöttünk, hogy valójában büszke arra, hogy Magyarország ilyen egyedülálló forrással rendelkezik, amelyet a világ más táján nagyra értékelnek. Úgy tűnt, még ő is belátta, hogy az élet nem csak ipari vagy mezőgazdasági termelésről és ötéves tervekről szól, hanem valami másról is, ami az emberi fejlődés és jólét szempontjából rendkívül fontos.

Az a beszélgetés akkor inspirációt jelentett a számomra, most pedig, 40 évvel később, még inkább lelkesít, hogy megtudtam, hogyan bontako- zott ki a magyar zeneoktatás a modern kognitív tudomány kútfőjéből a cseh-magyar Johannes Amos Comenius (1592–1670), a „modern oktatás atyja” személyében.¹ A harmincéves háború sokat üldözött számúztje- ként végül rámosolygott a jó szerencse, és amikor a Rákóczi család meg- hívására a sárospataki kollégiumigazgatójalett, agyakorlatbaisátültethet tepedagógiaielveit. Ott-tartózkodásakor írta legjelentősebb és leggyakor- latiasabb könyveit a kisgyermekkortól felnőttkorig tartó oktatásról. Észszerű oktatási elvei még ma is könnyen felfedezhetők saját Kodály- zenepedagógiai gyakorlatunkban.² A párttitkárnak igaza volt: Kodály

¹ Comenius édesapja és nagyapja a Szeges vezetéknevet viselte, édesanyja azonban a cseh- országi Komňa városából származott, így nem egészen ismert okokból a család a Komensky (latinul Comenius) nevet vette fel. Életének különféle szakaszaiban Comenius hol magyar- ként, hol csehként nyilatkozott saját magáról.

² Íme néhány példa arra, hogy Comenius alapelveit hogyan alkalmazzuk a Kodály-módszerrel való tanításban: „1) A művészetek és a tudományok összes ágának képviselnie kell magát az iskolában; 2) A rövid- és hosszútávú célokra törekvő szisztematikus tanítás elősegíti a sikeres tanulást; 3) A célok felé mutató, ismert tanítási ösvények szükségesegek, és ezeket követni kell; 4) A készségek fejlesztése rendszerint egymáshoz kapcsolódó párokban történik, például olvasás és írás, szavak és tárgyak, tanulás és tanítás; 5) A művészetek és a tudomá- nyok egy „enciklopédiai egészet” alkotnak, amelyben egymással több ponton kapcsolódnak, a tananyagot pedig úgy kell összeállítani, hogy a tanulók képesek legyenek észlelni ezeket a kapcsolatokat; 6) Egy adott tárgyon belül a módszertanok ötvözése – és a különféle mód- szertanok egyidejűleg való használata egy iskolán belül – összehaverja a tanulókat, „megtor- panást és késlekedést, az új tárgyakra vonatkozó utálatot, illetve az új tárgyakban való bi- zalom hiányát” eredményezve; 7) A megfelelő módszertan lehetővé teszi a tanár számára, hogy egyszerre vegye figyelembe az egyént és a csoportot, jelentőségteljes tanulási időt biztosítva mindkét szinten; 8) A jó tanítás közvetlenül a célok felé törekszik, anélkül, hogy elvonná a figyelmét „bármiről, ami nem közvetlenül hasznos.” Ahogy a mondas is össze- foglalja: „Nem lövünk verébre ágyúval”; 9) „Minden tárgyat egyértelműen meghatározott lépésekben kell tanítani, hogy az adott napi munka az előző napi munka kibővítése legyen és előremutasson a holnap felé.”; valamint 10) „Ami haszontalan, azt válogatás nélkül ki kell dojni.” Lásd: Comenius a Piaget, Jean, et al szerk. (1957). John Amos Comenius 1592–1670 – Selections. [Johannes Amos Comenius 1592–1670 – Válogatások.] Párizs: UNESCO, 61–64. o.

zeneoktatási módszere *valóban* egyedülállóan magyar; 400 éves sziklaszilárd talapzaton áll, amelytől egyenes vonal húzható Comeniustól Pestalozzin és Piaget-n át az aktív tanulási modellekkel jellemezhető, modern kognitív pszichológiáig.

Johann Heinrich Pestalozzi (1746–1827) svájci pedagógus szintén a magyar zenetanítás fontos alakja. Felismerte, hogy Comenius gyakorlati munkája közel két évszázada „*olvasatlan*”, és elkezdte visszavezetni a mindennapi tanítási gyakorlatba, valamint megpróbálta kibővíteni.³ Pestalozzi – Kodályhoz nagyon hasonlóan – jó ember volt, jó helyen és jó időpontban a történelem során.⁴ A szegény, jogfosztott társadalmi osztályok oktatása terén elért sikereinek fokozatosan híre ment a szociálisan egyre érzékenyebb európai nemesség körében. 1808-ban Brunszvik Teréz és Jozefin (Beethoven pártfogói) ellátogattak Pestalozzi svájci, yverdoni iskolájába, ahol előbbi huzamosabb időt töltött el, majd visszatért Magyarországra, hogy „angyalkertnek” nevezett óvodák hálózatát hozza létre a Habsburg Birodalomban. Nem sokkal később, 1810-ben a debreceni Váradis Szabó János magyar pedagógus látogatta meg Pestalozzit, majd 1814-ben Esterházy II. Miklós herceg, akikre egyaránt mély benyomást tettek a látottak. A XIX. század második felében Domokos Sándor, Horváth Gyula és Bátori Lajos magyar zenepedagógusok Pestalozzi aktív nevelési modelljének megfelelő tanári kézikönyveket és gyermekeknek való énekeskönyveket kezdtek kiadni, amelyekben a relatív szolmizáció is megjelent. Mivel ezek évtizedeken át számos kiadást mértek, tudjuk, hogy nagy hatást keltettek.⁵

³ Pestalozzi, J. H. (1826). “Méthode théorique et pratique de Pestalozzi pour l'éducation et l'instruction élémentaire, publiée en français par lui-même” [Pestalozzi elméleti és gyakorlati módszertana az alapszintű oktatáshoz és neveléshez, saját kiadásban, francia nyelven], in *Pestalozzi Sämtliche Werke* (1927). Zürich: Orell Füssli. 28. kötet, 317–319. oldal

⁴ Íme néhány példa arra, hogy Pestalozzi alapelveit hogyan alkalmazzuk a Kodály-módszerrel való tanításban: 1) Bármely tárgy tanulásának kapcsolódnia kell a tanuló intuíciójához; 2) Első a tapasztalás, ezt követi az elemzés, az elnevezés és a szimbólumokkal való leírás; 3) Az előmenetel az egyszerűtől az összetettebb részek irányában történik a tanuló fejlődési sorrendje, nem pedig a tárgyé szerint; 4) Időt kell hagyni a tanulónak az adott tárgy elemeinek elsajátításához; 5) A tényleges oktatásnak a természetes fejlődési utakat kell követnie az indoktrinálás, a kinyilatkoztatás vagy az átvitel helyett; 6) Tiszteletben kell tartani a tanuló individualitását; 7) Az alapfokú nevelés alapvető célja nem a tények elsajátítása, hanem a mentális folyamatok fejlesztése; valamint 8) A jó tanítás során jó kapcsolat alakul ki a tanár és a tanulói között. Lásd: Morf, H. (1868). *Zur Biographie Pestalozzis—Ein Beitrag zu Geschichte der Volkserziehung*. [Pestalozzi életrajzához – hozzájárulás a népnevelés történetéhez] Winterthur, Svájc: Buchdruckerei von Bleuler-Hausheer & Co., 1. kötet, 258–271. oldal.

⁵ Csupán egyetlen példa elég az állítás illusztrálásához: Domokos, S., Horváth, G., és Bátori, L., szerk., (1891). *Gyakorló-Könyv a Népiskolai Énekoktatáshoz – Weber J.R., Berni Zeneigazgató Rendszere Nyomán, Első füzet*. Harmadik Kiadás. Budapest: Kiadja Laufer Vilmos. Johann Rudolf Weber (1819–1875) számos írása és adminisztratív behatása szilárd kapcsolatot hozott létre Pestalozzi aktív tanítási-tanulási modellje és a svájci zenetanítás között, amelyet különösen értékelték Angliában és Magyarországon.

Pestalozzi merőben új jelentésréteggel gazdagította Comenius munkásságát – ez a „szemlélet” (*Anschauung*). Pestalozzi szóhasználatából felismerhetjük, mit értett ez alatt: az érzékszervi érzékelésből tapasztalatszerzés közben született intuíciót, tehát azt, hogyan szintetizálnak új tudást a cselekvésből, a tapasztalatból és az intelligenciából a tanárok és tanulók – „a tapasztalás és az elvonatkoztatás közötti, szinte észrevehetetlen határvonalat”.⁶

A kognitív fejlődés eme erőteljes vetülete bizonyosan nem került el Kodály figyelmét. Egyértelműen az volt a szándéka, hogy az intuíció a magyar zenetanítás és -tanulás fokmérője legyen:

*Mit kellene tenni? Az iskolában úgy tanítani az éneket és zenét, hogy ne gyötrelmem, hanem gyönyörűség legyen a tanulóknak, s egész életére beleoltssa a nemesebb zene szomját. Nem a fogalmi, racionális oldalaról kell megközelíteni. Nem algebrai jelek rendszerét, titkos írástát egy a gyerekek közöttös nyelvnek kell benne láttatni. A közvetlen megérzése útját kell egyengetni.*⁷

Világos számomra, hogy a Comenius és Pestalozzi óta eltelt évszázadok során az említett tudósok elvrendszere és gyakorlata tudattalanul is szerves eleme lett a magyar zenetanítás lelkületének, olyannyira, hogy a Kodály-konceptió a fejlesztő nevelés-oktatás talán egyik legtisztább formája a világon. Minden magyar zenetanár, akivel valaha találkoztam, azt mondta, hogy tanóráról tanórára „építi fel” a tanítványai „zenei tudását és készségeit”. A magyar zenei képzés egészében véve következetesen az életkori sajátosságoknak megfelelő, alkotó-teremtő, és ami a legfontosabb, erősen intuitív folyamat a tanárok és diákjaik számára. Az elmúlt néhány évtized során az Önökhöz hasonló oktatók tucatjait láttam tanítani óvodától egyetemi szintig, és mindannyian külön-bözőképpen tanítanak – ösztönösen –, de a Kodály-konceptió alapjai mindig felismerhetőek. A létformájukká vált; talán nincsenek is tudatában. Meg vagyok győződve róla, hogy azért próbálják Magyarországon kívül olyan sokan beleszuszakolni a sokrétű magyar rendszerben megtestesülő kodályi elgondolást a „módszer”-skatulyába, mert nem fogják fel, valójában mi is az Önök szerepe. Önök és a hasonlóképp intuitív jellegű, a műzenéhez természetesen vezető, autentikus népdal az a két hajtóerő, amely miatt olyan jól működik a koncepció.

Tartsuk az irányt

A mérvadó zenei anyagokat alkalmazó, közel évszázados, átgondolt, gondos, rugalmas tanítás az igazi kincs a magyar zeneoktatásban, mint Kodály

⁶ Jedan, D. (1981). *Johann Heinrich Pestalozzi and the Pestalozzian Method of Language Teaching*. [Johann Heinrich Pestalozzi és a Pestalozzi-féle nyelvtanítási módszer] Bern, Svájc: Peter Lang Publishers Ltd, 47. oldal.

⁷ „Gyermekkarok”. In: Bónis, F., szerk. (1964). *Visszatekintés*. Budapest: Zeneműkiadó, 39. oldal. Ez nem az egyetlen példa arra, amikor Kodály említette az intuíció fontos szerepét a gyermekek és felnőttek számára.

nagyszerű koncepciójának gyakorlati megvalósításában. Kevés más ország rendelkezik ezzel a kincssel – ha egyáltalán van ilyen ország –, amelynek Önök már a birtokában, sőt bővében vannak. Ezt egy másik történettel tudom szemléltetni, ezúttal két ógörög eposz alapján. Bizonyára emlékeznek rá, hogy Odüsszeusznak és tengerészeinek, majd később Iaszónnak és az argonautáknak a szirének mellett kellett elhajózniuk, kitéve halalos veszéllyel fenyegető, búvós éneküknek. Míg a korábbi eposzban Odüsszeusz viasszal tömte be hajósaí fülét, magát pedig a hajó árbócához kötöztette, hogy biztonságban elhajózhasson mellettük, addig Iaszón különleges előnyre tett szert: Orpheusz – „ünnepelet atyja a Dalnak” és mestere a lírának – is ott volt a hajóján! Miközben az argonauták eleveztek a szirének három szigete mellett, Orpheusz olyan csodásan és hangosan énekelt, hogy elnyomta a szirének hangját, így Iaszón és társai biztonságban továbbjuthattak.

Ezek az ókori mítoszok napjainkban is hasznos metaforaként működnek, mert manapság is számos „szirén” létezik a zeneoktatásban. Közéjük sorolhatók azok az elutasító hangok, amelyek hangosan hirdetik, hogy a Kodály-koncepció nem működik Magyarországon kívül.⁸ Mások „javítani” próbálják a kodályi elgondolást, mivel a művészetet és kultúrát dekonstruáló és átpolitizáló, szkeptikus ideológiák szerint túllépett rajta az idő, megváltozott a gyermekkor és a fiatalok kultúrája. Emellett ott a széles körben elfogadott városi legenda, amely szerint csak hangszeren játszó zenészek lehetnek zeneművészek.⁹ Szintén balszerencsés, hogyan irányítják a piaci erők számos országban a zeneműkiadást és a zeneipart az ízlésformálás és a zenei nevelés elvei helyett. Mi több, sok országban olyanok dolgoznak az iskolaigazgatásban, akik soha nem részesültek az általunk kínálthoz hasonló zenei készségfejlesztésben, így vonakodnak, ellenállnak, sőt nem hajlandók teljes munkaidőben alkalmazni szakképzett zenepedagógusokat. Ezek eredményeképp gyakorta nem fogják fel, miért fontos, hogy elegendő zeneórára és próbára kerüljön sor a mindennapi oktatásban. Ezenfelül különösen Észak-Amerikában széles körben elterjedt az a hiedelem, hogy csak bizonyos emberek tudnak énekelni, míg legtöbbszörünknek

⁸ Ez azon a hamis meggyőződésen alapul, hogy a magyar kultúra teljesen homogén. Tökéletes példája ez Santayana axiómájának: „*Aki nem emlékszik a múltra, az annak megismétlésére van ítélve*”. Emiatt a multikulturális társadalmakban élő zenetanárok gyakran vonják le azt a következtetést, hogy nem lehet egyetlen zenei anyanyelv szerint tanítani az iskoláikban. Alaposabb vizsgálat után azonban kiderül, hogy a modern Magyarország különféle etnikumokból, dialektusokból, kultúrákból és szubkultúrákból álló mozaik saját dalokkal, táncokkal és népszokásokkal, melyek a népvándorlások, a határáthelyezések, a háborúk és a megszállások által gyűltek össze a Duna-medencében. Ez a spektrum megfelelően képviselteti magát a magyar zenei tananyagban, ugyanakkor egy olyan zenei anyanyelv formájában kerül közlésre, amely a közös tulajdonságokra, nem pedig a különbségekre koncentrálna jött. Tehát ezt *meg lehet csinálni* máshol is.

⁹ Nyilvánvalóan nem olvasták, amit Kodály jó barátja, Pablo Casals nyilatkozott: „*Képzeld csak! Nagyszerű csellistának tartanak. Nagyszerű zenész vagyok – ez sokkal fontosabb!*” Lásd: David Blum, *Pablo Casals and the Art of Interpretation* [Pablo Casals és az interpretáció művészete] (New York: Holmes & Meier Publishers 1977), xi.

nincs hozzá meg „az érzékük”. Nincsenek tisztában az éneklés fejlesztő tulajdonságával, sem azzal, hogyan lehetne azt ápolni a dalok és tanítási technikák gondos megválasztása révén, sem az osztálytermi és a kórus-éneklés akusztikai jellegzetességeivel és ezek kölcsönhatásával.

Azért beszélek ezekről az észak-amerikai kihívásokról, amelyek kisebb-nagyobb mértékben más országokban is fennállnak, hogy kihangsúlyozzam, mennyire fontos a magas magyar színvonal számunkra, akik Magyarországon kívül oktatnak. 1946-ban a Zeneszerzők Szövetsége (League of Composers) felkérte Kodályt, hogy tartson beszédet New York City-ben. Ebben nagy feladatot állított kontinensünk zenepedagógusai elé:

Mindenkinek, aki hangszert tanul, előbb énekelnie kellene. A hangszer nélküli szabad ének a zenei képességek igazi és mélyreható iskolája. Előbb muzsikuskokat kell nevelnünk, mielőtt hangszerjátékosokat nevelnénk, és akkor minden jobbra fordul. Egyetlen más országban sem tettek annyit a hangszeres zene népszerűsítésére, mint itt. Ha az Amerikai Egyesült Államokban sikerül helyreállítani a megfelelő egyensúlyt az énekes és hangszeres zene, valamint az aktivitás és passzivitás között, úgy hiszem, hamarabb érhetnek el a lehető legjobb eredményekhez, mint ahogy azt bármely másik ország tehetné. És akkor Amerika – mint ahogy azt már sok más kérdésben megcselekedte – ezen a téren is példát mutathat a világnak.¹⁰

Sajnos az ilyen új eszmék nagyon lassan vernek gyökeret, és hetven évvel később lényegében azonos helyzetben vagyunk, kivéve azokat közülünk, akiknek a szemlélete megváltozott, mivel Magyarországon láthatták, mi is volt valójában Kodály szándéka. Szerencsére ő már tudta, hogy az ország azon dolgozik, hogy megvalósítsa az általa kitűzött feladatot.

A fentiekben bemutatott háttérrel adhatok-e néhány baráti jó tanácsot Önöknek, kedves magyar „családomnak”? Az elmúlt évtizedben tanúja voltam, hogy néhányan külföldi „szirénhangokra” hallgattak, amelyek azt sugallták, hogy tegyék félre a magyar zenei képzés egyes alapvető eredményeit, és azt érezzék, hogy tananyaguk, gyakorlatuk nem megfelelő, idejétmúlt, és a külföldi zenepedagógiai folyóiratokban bemutatott kutatások „igazabbat” szólnak. Ne hagyják, hogy megtévesszék Önöket! Ne térjenek le a már ókorban is veszélyesnek tartott „szigetek” kedvéért a régen kijelölt útjukról! A közmondás szerint „*a szomszéd kertje mindig zölddebb*”. Hadd áruljam el Önöknek, hogy mi, akik nem Magyarországon élünk, a Kodály Zoltán elvei szerinti zenei nevelést és az ő munkáját folytatókat a világ *legzölddebb* zenepedagógiai kertjének tartjuk!

Ez nem jelenti azt, hogy el kellene zárkozniuk a külföldi zeneoktatástól, inkább azt, hogy a következő kérdést feltéve vizsgálják meg a kutatások és

¹⁰Kodály, Z. (1946). *A komolyzene népszerűsítése*. Előadás a Zeneszerzők szövetsége előtt, New York, 1946. december 1. In: Bónis, F., szerk. (1964). *Visszatekintés*. Budapest: Zene-műkiadó, 1. kötet, 199–200. oldal.

vélemények ellentmondásos tömkelegét: a felvetett elgondolások közül melyik egyeztethető össze ténylegesen az aktív kognitív fejlődésről jelenleg alkotott értelmezésünket megalapozó, négy évszázadnyi folyamatos felfedezésekkel és alkalmazási területekkel? Jean Piaget a Nemzetközi Nevelésügyi Iroda igazgatójaként írta, hogy „Comenius tehát az egyik olyan szerző, akit nem szükséges helyesbíteni – sem ellentmondani neki – ahhoz, hogy korszerű legyen, hanem csupán le kell fordítani és folytatni munkáját,” mert olyan „neveléstudományt és oktatáselméletet” alkotott, amelyben a modern tudomány örökösen csak újra felfedezni tudta, milyen „formateremtő” a Természet, és hogyan „tükrözik az ember cselekedetei a Természet tevékenységét”.¹¹ Önök az őrei, táplálói ennek az először Magyarországon meggyújtott, fényes lángnak, amelynek fényére nagy szükség van a világban.

Három egyetemi témavezetőm is „szirén” volt. 52 évnyi zenetanári pályafutásom folyamán valamikor mindegyiküktől hallottam ezt a tanácsot: „Hagyja Kodályt, Amerikában nem fog működni, és a karrierjének sem tesz jót!” Az évek során sokat tűnődtem azon, hogy bennük van-e a hiba vagy bennem. Valahányszor megpróbált rávenni valamelyikük, hogy kilépjek a Kodály-mozgalomból, azzal hátrítottam el: „Jöjjön el, és nézze meg a saját szemével; jöjjön el, és higgye el; jöjjön el, és segítsen,” de egyik sem jött. Nagyon zavarba ejtő volt, hogy lehetnek ilyen intelligens emberek ennyire érdektelenek és szűk látókörűek. Végül rájöttem, hogy azért ilyenek, mert mindannyian a nemzeti zeneoktatási szövetség tisztségviselői – egyikük történetesen az elnöke –, és politikai, nem pedig pedagógiai szempontból szemlélik a zenetanítást. Az ő gondolkodásmódjuk szerint a sikeres karrier a szövetségben betöltött számos vezetői pozíció volt. Az idők során ők is és maga a szövetség is a megalkuvás útjára lépett, ami súlyos következményekkel járt.

Később a három „szirénem” hozzáállásának még nyugtalanítóbb okát fedeztem fel egy komoly befolyással bíró, ám rettenetes tévúton járó, 1972-es kiadású könyv, a *The Eclectic Curriculum in American Music Education* (Az amerikai zeneoktatás eklektikus tanterve) formájában.¹² A szóban forgó könyv szerzői azt állítják, hogy Dalcroze, Kodály és Orff zenetanítási módszerei meghatározott korlátokkal rendelkező „doktrínák”, amelyeket eklektikus módon kell ötvözni a teljes körű zenei nevelés eléréséhez. Persze egyáltalán nem értették meg a lényegét: a magyar zenetanítási rendszer már így is a legekklektikusabb a maga nemében, épp úgy,

¹¹ Piaget, J. (1998). *De la Pédagogie* [A pedagógiáról]. Párizs: Éditions Odile Jacob, 204. o. és Piaget, J., et al szerk. (1957). *John Amos Comenius 1592–1670—Selections*. [John Amos Comenius 1592–1670 – válogatás] A bevezetőt Jean Piaget, a Nemzetközi oktatási hivatal igazgatója írta. Párizs: UNESCO, 20–21. és 228–229. o., szerkesztve helyesírás szempontjából.

¹² Landis, B. és Carder, P. szerk. (1972). *The Eclectic Curriculum in American Music Education*. [Az eklektikus tananyag az amerikai zeneoktatásban] Washington, D.C.: Zeneoktatók Országos Konferenciája, 176. oldal

ahogy egy finoman kimunkált svájci óra minden egyes alkatrésze fontos szerepet játszik a többihez képest.

Sajnálatos módon az eklekticizmus megingathatatlan irányvonal lett az amerikai zenepedagógus-képzésben, egészen a legtöbb főiskolai és egyetemi továbbképző zenetanítás-módszertani kurzusig. Hadd meséljek el egy másik történetet. Egyszer a barátaink – egy házaspár, akik ugyanabban a kórusművészeti képzési programban tanultak egy közép-nyugati egyetemen – izgatottan mesélték nekem, hogy „*A jövő héten mindent megtanulunk a Kodály-módszerről a zenei módszertani óránkon!*” „Mindent Kodályról” egy hét alatt? Szóhoz sem jutottam! És el sem tudom mondani, hányszor hallottam a zenetanáraink szájából ilyen kijelentéseket: „*Ebben a hónapban tanítok egy kis Kodályt, a következőben egy kis Orffot, azután egy kis Dalcroze-t.*” Persze a válaszom mindig az volt: „*Hát, remélem, fog tanítani egy kis zenét is!*” Mindez az eklekticizmus csupán néhány zavarba ejtő következménye, amelyekkel a világ minden részén találkozhatunk, mivel gyakran másolják az amerikai elgondolásokat. Ez segít megmagyarázni azokat a rendkívül furcsa zenei és pedagógiai attitűdöket, magatartásformákat, amelyekkel időnként a Magyarországon kívüli szemináriumokon és nyári tanfolyamokon oktatóként találkozhatnak.¹³

Mostanára már bizonyára rájöttek, hogy Kodály Zoltán a mi modern Orpheuszunk – nemcsak Magyarországé, hanem az egész világé. Lángelme volt; olyasfajta génius, amelyből csak egy létezhet; igazi látnok, aki egyszerre kötődött a régmúlthoz, élt a jelenben, és képes volt a múlthoz hasonlóan messzire látni a jövőbe. Zsenijének része volt, hogy képes volt felismerni, hogyan fonható össze és intézményesíthető a magyar zenetanításban három ősi „technológia”: a népdal, a kottairáshoz és zeneszerzéshez vezető guidói éneklés-hallás-olvasás útvonala, valamint a természetes kognitív fejlődés. Ez a felismerés abban is segítette őt és Bartókot, hogy megértésük, hogyan lehet kidolgozni az ősi dallamoknak a modern harmónia-rendszer köntösébe öltöztetéséhez a hangok egymáshoz való viszonyának tengelyrendszerét:

¹³ Például a hangszeres oktatás túlhangsúlyozása a vokális és hallás készségek előkészítése nélkül egyéb helytelen meggyőződéseknek adott teret – még az iskolai zenetanárok túlnyomó többségénél is –, melyek szerint az általános népesség nem képes a magas szintű muzikalitásra és zenei tudásra, kivéve akkor, ha az illető „tehetséges” vagy „jó képességű”, és a gyerekek hangszer nélkül nem igazán tudnak megtanulni énekelni, hallani, írni, illetve zenét értelmezni. Ezek a tanárok, adminisztrátorok és szülők általában nem hiszik el – mivel saját maguk soha nem tapasztalták –, hogy mindenki van egy alapvető hajlama a zeneiségre, amelyet fejleszteni lehet és kell is egyszerre, de következetesen alkalmazott eszközökkel. Ez a típusú hozzáállás befolyásolhatja a „Kodály-féle képzésben részesült” számos zenetanárt is, akik látszólag nem mernek továbblépni az alsó tagozatnál, mivel úgy vélik, hogy a felső tagozatosok már nem „tartják szórakoztatónak” a zenét. Az ilyen tanárok nincsenek tisztában azzal, hogy mi a különbség a „szórakoztatónak tartják” és az „örömeiket lelik” között – előbbi ideiglenes és a tanár személyéhez kötődik, míg utóbbi a tanuló által elsajátított tudásanyag és készségek eredménye, ami megnyitja az utat az életen át tartó zenélés felé. Ez utóbbit felismerő zenetanárokról utalt úgy Kodály, hogy „*ritkák, mint a kék gyémánt*”. Kodály szavai, forrás: Bónis, F. (1964), 292–295. oldal.

S valóban, Kodály páratlan éleslátással, csalhatatlan ítélőképességgel találja meg a helyes utat az „izmusok” útvesztőjében. Azt az utat, mely az igazi magyar műzene megeremtéséhez vezet. Tekintetét a mélybe fordítja, saját népének lelkébe s ugyanakkor az európai zene nagy századaiba is. Nem zárkózik a szűklátókörű nacionalizmus korlátai közé. Évről-évre felkeresi a magyar vidéket – sorra járja Nyitra, Bars, Gömör, Nógrád, Heves megyék falvait – s ugyanakkor hosszabb tanulmányutat tesz külföldön.¹⁴

Ennyit a szirénekről és az általuk keltett zürzavarról! Forduljunk el tőlük, és álljunk ki valamiért a minden helyett. „Kételkedjünk a kételyeinkben, ne a hitünkben”¹⁵ – mi már hiszünk abban, ami Önöknél közel száz éve olyan jól működik az iskolában! Néhány dolog annyira alapvető, hogy évszázadokig kitart. Kétségtelen, Orpheuszunk sok tennivalót hagyott ránk, hogy látomását világszerte valóra váltsuk.

Őrizzük meg az egyensúlyt

Kodály pedagógiai zseni is volt; hiszen hozzánk hasonlóan tanár volt. Velünk együtt örököse volt Comenius, Pestalozzi és Piaget hagyatékának, mélyrehatóan megértette azt, így hosszú idővel a halála után is rávilágít, hogyan gondolkodjunk a tanításról. Rájött, hogy a ma magyar zenetanításként ismert, többszintű rendszer nem lehet egyedül az övé, hanem számos elme terméke, egészen a mai napig és az Önök mindennapi tanításáig. Egyesítő erejével összehozta a motivált igazságkeresőket. Saját szavaival:

Tanári működésemet mégis folytattam: misszióknak tekintettem. Bizonyos időt rá kellett még szánnom, hogy a tehetséges fiataloknak megmutassam a helyes utat. De tanításom nem csak a zeneszerzőket érintette, számos olyan tanítványom is járt a zeneszerzés tanzakra, aki nem akart, vagy nem tudott komponálni. Jó muzsikusokká akartak csak válni, hogy később tanárként vagy karmesterként működhessenek. A jó pedagógus „hiánycikk” volt. Pedig az ő fáradásuk nélkül soha nem érhetjük volna el az iskolai zene mai színvonalát. Ki kellett tehát képeznem egy sor ilyen pedagógust is. Ezek ma mindenfelé tanítanak.¹⁶

Ma ennek az eltávozóban lévő nemzedéknek a tudására építünk, és a mi kiváltságunk, hogy nem csupán Magyarországon, hanem az egész földön folytassuk befejezetlen munkájukat. Kodállal együtt nagyszabású kereteket alkottak az általunk is olyan jól művelt, átgondolt és eredményes

¹⁴ Eősze, L. (1956). *Kodály Zoltán élete és munkássága*. Budapest: Zeneműkiadó, 11. oldal

¹⁵ Parafrazis az eredeti „Ne kételkedj a hitvedben, kételkedj a kételyeidben, mert azok nem megbízhatók” alapján. Forrás: Bosworth, FF. (1924) *Christ the Healer* [Krisztus, a gyógyító] 7. oldal, Webelérés: <http://www.walkagain.info/Christ%20The%20Healer.pdf>, legutóbbi hozzáférés: 2000. április 6.

¹⁶ Kodály, Z. (1969). *Utam a zenéhez – Öt beszélgetés Lutz Besch-sel*. Budapest: Zeneműkiadó, 63. oldal

zenetanítás folyamatos meg- és újratereemtésére. Ez volt a közös céljuk, és most már a miénk is.

Önök közül sokan osztották meg velem néhány évtizeddel ezelőtti tapasztalataikat „Kodály aranykoráról”, amikor a heti két énekóra volt a norma, amikor országszerte sorra nyíltak az ének-zenei iskolák, amikor jóval több zeneiskola létezett, és amikor a szigorú zenetanár-képzési rendszer alig bírt lépést tartani a minden szinten növekvő tanárigénnyel. A rendszerváltás után történt valami, amikor az európai uniós tagság olyan gazdasági és szakpolitikai változásokkal járt, amelyek hatására kevesebb lett a zenetanárképzés tananyaga és a gyakorlati oktatás. Önök közül néhányan jóhiszeműen megkísérelték véghez vinni a megkövetelt változtatásokat, de csak azt tapasztalták, amiről tudták, hogy be fog következni – valójában felvizezték, ami korábban olyan jól működött –, így aztán bátran ellen kellett állniuk, és újra fel kellett építeniük az előző modellt. És itt emlékeztetnünk kell az országok vezetőit egy közmondásra, amely magyarul és angolul is egybecseng: *„Ne öntsük ki a fürdővízzel a gyereket! – Don't throw the baby out with the bathwater!”*

Most tehát az a kérdés, hogyan lehet visszahozni az *első* „aranykort”, majd egy magasabb szintre jutni. Ez a magyar zeneoktatás belügye, amelyet ha megoldanak, még mélyrehatóbb globális következményei lesznek, mint amikor a világ minden tájáról érkező zenepedagógusok az 1964-es ISME-konferencián felfedezték Magyarország legféltettebb titkát. Ahogy Kodály élete során, a megoldás összehangolt erőfeszítést igényel, amelyben részt kell vennie a magyar oktatási és kulturális minisztériumnak, a KÓTA szövetségnek, a Magyar Kodály Társaságnak, a Nemzetközi Kodály Társaságnak és az ország számos zenetanárképző karának. A legfontosabb feladat számba venni a már elért rendkívüli eredményeiket, és eldönteni, hogyan lépjenek tovább és ki a világ színe elé. Én mindössze javasolhatom az alábbi rövid- és hosszútávú teendőket – Önök jobban tudják nálam, hogy pontosan mik legyenek a prioritásaik:

- Továbbra is kötődjenek a Bartók és Kodály által létrehozott – a nyomdokaikban járó zenetudósok, zeneszerzők, pedagógusok több nemzedéke által továbbvitt –, a magyar zenei életet átítató, hihetetlenül gazdag, „népdalból mestermű” örökséghez, és folytassák a fejlesztését!¹⁷
- Állítsák helyre a heti kétszeri alapnormát minden általános iskolában, majd bővítsék a zenetanulási lehetőségeket a középiskolákban, hogy példát mutassanak a világnak: *„A zene mindenkié!”*

¹⁷ Vannak olyanok az országainkban, akik szerint a szájhagyomány már letűnt. Tapasztalataim szerint azonban elég egy kis időt eltöltenünk az iskolai játszótereken ahhoz, hogy új dallamokat tudjunk begyűjteni és megélnünk, hogyan generálnak új variációkat a régi dalokból a gyerekek, akik a leglelkesebben alkalmazzák a szájhagyomány útján való terjesztést.

- Országszerte növeljék az ének-zene iskolák számát, hogy helyreálítsák, majd túlszárnyalják a gyorsított zenetanítás és -tanulás korábban elért szintjét!
- Erősítsék meg és bővítsék kiváló közösségi zeneiskolai rendszerüket, hogy a lehető legtöbb diákot és műkedvelőt éri el!
- Továbbra is támogassák és fejlesszék a középfokú zeneművészeti konzervatóriumaik hasonlóan jelentős, országos hálózatát!
- Állítsák vissza a kellő mennyiségű tananyagot és gyakorlatot a zene-tanárképző intézményekben!
- Folytassák a figyelemre méltó iskolai zenekiadást és -terjesztést, amely megfizethető áron teszi hozzáférhetővé a zenét!
- Találjanak módot annak a kiaknázására, hogy az UNESCO 2016-ban Kodály életművét „a kultúra megőrzésének egyik legjobb módjaként” ismerte el, amely „nemzetközi szinten használatra érdemes tanítási modell”¹⁸

Igen, mindezek végrehajtása *pénzbe fog kerülni*, azonban mindannyian emlékszünk, mit mondott Kodály a pénztárca ürességéről a lélek ürességéhez képest! Mellesleg, az „aranykor” idején sokkal nagyobb volt a pénzsűke, mint napjainkban, és mind tisztában vagyunk vele, hogy sok költséges társadalmi kérdés megkerülhető, ha fiatalok energikusan vetik bele magukat a zenélésbe! Kodály világosan megértette ezt, amikor adminisztrátorokkal és pszichológusokkal cserélt eszmét az iskolalátogatásai során:

*Mi tudjuk, hogy a zenével való mindennapos foglalkozás úgy felfrissíti a szellemet, hogy az aztán fogékonyabbá válik minden más tárgyra is. Ezenfelül úgy látszik, hogy a zene általában hat az emberre. Ezekben az iskolákban legalábbis szinte semmi ok nincs arra a panaszra, mely manapság minden iskolában hallható, méghozzá nemcsak Magyarországon, hanem egész Európában, sőt Amerikában is: hogy az ifjúság féktelen és fégyelmezetlen. Elmondhatjuk, hogy a zene ritmikusan is, harmonikusan is hat az emberekre, és hogy ezek a muzikális gyerekek, azzal, hogy a zene áthatja őket, egészében harmonikusabb emberekké válnak.*¹⁹

Ismételten úgy tűnik, hogy a keszthelyi párttitkár tényleg megértette ezt, és erős a gyanúm, hogy személy szerint reménykedett benne, hogy a magyar zeneoktatás fennmarad és virágozni fog.

Egy újabb történettel szemléltetném, milyen eredményt értek el eddig, és miért olyan fontos, hogy folytassák jól végzett munkájukat. Több évvel ezelőtt eljöttek hozzánk vendégségbe a családunk miskolci barátai, és per sze elvittük őket megcsodálni a jól ismert utahi vörös sziklák vidékét.

¹⁸ <http://www.unesco.org/culture/ich/en/BSP/safeguarding-of-the-folk-music-heritage-by-the-kodaly-concept-01177>, a cikk elérése online: 2017. május 1.

¹⁹ Kodály, Z. (1966), 61–62. oldal

A nyugati hegyvidéken hatalmas távolságokat kell megtenni, és az első százötven kilométer után kezdett elfogni az öt éves vendég kislány türelme. Így aztán megállapodtam vele, hogy „cseréljünk” dalokat, az ő egy-egy magyar dalát az én amerikai énekeimért. Ez ment kilométereken át: vidáman énekelt *egy csomó* magyar gyerekdalt anélkül, hogy bármi segítséget kapott volna a szintén az autóban ülő szüleitől és bátyjától. Egy idő után már kellett egy kis unszolás a családtól, akik vagy megsúgták egy dal címét, vagy segítettek elkezdni énekelni valamit, amiről tudták, hogy ismeri. A visszaút hasonlóképpen telt. Varázslatos pillanatok voltak ezek számomra, ahogy egy család két nemzedékét hallottam, amint örömeiket lelik a zenei örökségük ápolásában. Azt is tudtam, hogy a kislány édesanyja profi néptáncegyüttes tagja volt, és az ő anyja szintén fontos szerepet játszott a család kultúrájának alakításában. Tehát valójában *három* generáció vett részt az öt éves gyermek dalkészletének és általános énektudásának fejlesztésében. Lenyűgöző bepillantást nyerhettem abba, milyen mélyrehatóan érte el a magyar zenetanítás a társadalom alapjait. Az ősi dalok ilyen széles repertoárja és a hibátlan éneklés ritkaságszámba menne egy tipikus amerikai családnál.

Elértünk hát a kérdés lényegéhez, az egyéni és kulturális identitáshoz, ahhoz a legnagyobb kincshez, amelyet annak köszönhetően birtoklunk és élvezünk, hogy Bartók, Kodály és számos társuk a falusi zenei életet az iskolába és a koncertszínpadra vitték az Önök történelmének olyan korszakában, amikor agresszív rendszerek próbálták meg eltörölni a magyarság lényegét. Amit az UNESCO a kultúra és identitás „*megőrzésének*” nevez, azt kell nyújtania a három szervezetünknek, és pontosan ez az, amire a világnak ma minden korábbinál nagyobb szüksége van.²⁰ Ahogy Milan Kundera cseh író emlékeztet bennünket:

*A nemzeteket úgy likvidálják, [...] hogy legelőször elveszik az emlékeztetőket. Megsemmisítik könyveiket, műveltségüket, történelmüket. És valaki másféle könyveket ír, más műveltséget nyújt, más történelmet talál ki nekik. A nemzet aztán lassan nem érti jelenét, és elfelejti múltját. A környező világ pedig még sokkal hamarabb felejt.*²¹

A nemrégiben a malajziai Borneó szigetén, Kucsingban tartott IKS-szimpozium szintén emlékeztetett arra, hogy sok kevésbé fejlett országban még mindig életerős és ép a szájhagyomány, a népek önazonosságának tárháza. Ez jelzéseként szolgál mindannyiunk számára, hogy éljünk a lehetőséggel, és gyűjtsük össze, őrizzük meg, mielőtt eltűnik.

Úgy vélem, már tisztában vannak azzal, hogy a KÓTA és a Magyar Kodály Társaság döntő szerepet játszik a világnak példát mutató magyar zeneoktatás új életre keltésében. Számos más országgal ellentétben Önök-

²⁰ Ld. a 2. bekezdést: <https://ich.unesco.org/en/inventorying-intangible-heritage-00080>

²¹ Kundera, Milan (1981). *A nevetés és felejtés könyve*. New York: Penguin Books, 159. oldal

nél már a nagyszerű, oktatással és kultúrával foglalkozó minisztériumaik és művészeti alapítványaik támogatják erőfeszítéseiket, mint például ezt a kiadványt és azt a konferenciát, amelyet eredeti szándékunk szerint a világjárvány előtt szerveztünk volna meg. A magam részéről elnökként tisztelettel felkérem Önöket, hogy legyenek vagy továbbra is maradjanak a Nemzetközi Kodály Társaság aktív tagjai. Szükségünk van a jelenlétükre és előadásaikra a szimpóziumainkon, valamint írásaikra egyre nagyobb tiszteletnek örvendő és széles körben olvasott *hirlevelünkben*. Mi több, működünk együtt még szorosabban, hogy megmutassuk a világnak, hogyan tanulta meg Magyarország Kodály Zoltán időtlen zeneoktatási víziója révén megőrizni, becsben tartani az identitását.

Ezt úgy is megtehetjük, hogy ellátunk más kultúrákat azokkal az eszközökkel, amelyekkel kialakíthatják saját útjukat anélkül, hogy mi diktálnánk nekik, pontosan merre menjenek. Kérjük fel őket, hogy csatlakozzanak hozzánk a Kodály végcélja felé vezető úton: *„...nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyik lehetünk. Akkor mondjuk majd igazán: Örvendjen az egész világ!”*²²

Isten, áldd meg a magyart!

²² „Előszó”. In: Kodály, Z. (1937). *Bicinia Hungarica I.*, Magyar Kórus Budapest

Új zenetanítási modellek a Kodály koncepció szellemében

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Intézete 2021. március 27-én szombaton Online Zenepedagógiai Konferenciát rendezett a Magyar Tudományos Akadémia és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem (MTA-LFZE) Aktív Zenetanulás Kutatócsoportjának 2016 és 2020 között végzett interdiszciplináris kutatásának eredményeiről.

Dr. Vigh Andrea, egyetemi tanár, a Zeneakadémia rektora köszöntötte a több mint 300 regisztrált érdeklődőt, akiknek egy része a Zoom platformon rendezett webinarium-on keresztül, másik része pedig a Zeneakadémia YouTube csatornáján követte az eseményeket. A konferencia két meghívott díszvendége Dr. Csépe Valéria és Dr. Csapó Benő akadémikus professzorok voltak, akik a magyar pszichológia- és pedagógiatudomány nemzetközi híré, s talán nem túlzás azt mondani, hogy a legmeghatározóbb és legnagyobb hatással bíró képviselői. Mindketten oktatói, kutatói munkájukon, valamint gazdag és jelentős publikációs tevékenységükön keresztül évtizedek óta inspirálják mindazokat, akik a magyar közoktatási rendszer modernizációja, az iskolai oktatás és nevelés korszerű tartalmak mentén történő fejlesztése érdekében dolgoznak.